

819162 Ірмолой нотолінійний (без титулу). Рукописна книга. м. Охтирка (?). [Середина – друга половина XVIII ст.]. 1°, 241, [1] арк. Назва за описом ХДНБ: Ірмолой нотний [нотолінійий].

Укладач, переписувач невідомий.

Склад рукопису: Всенощне бденіє свята літургія, літургія Богородице, Бог Господь; Октоїх-Ірмолог; подібні на осьм гласов; стихирі на свята, початок з Різдва Богородиці, Воздвиження, Ніколаю, в неділю перед Різдрвом Хрестовим, Різдва Хрестова, Крещенія; літургія; стихирі Богородице, Благовіщеню; кондак Пресвятій Богородиці; стихирі в неділю Ваїй, страстей Христових, Святому Духу, Преображення, Успіня Богородиці; ірмоси в неділю, преп. кн. Ользі; стихира на постриг монахів; тропарі воскресні (без кінцівки).

Напів: київський (вказано на арк. 7, 8, 215), болгарський – кондак Пресв. Богородиці (вказано на звороті арк. 215).

Мова текстових складових церковнослов'янська.

Тип основного письма нотолінійний (у 5 ліній), ромбоподібна нотна літера, дрібний півустав.

Лінійні розміри блока: 300×200×37 мм.

Блок некомплектний: втрачено титульний аркуш та кінець рукопису.

Обсяг: 248 арк. Фоліація кирилична, сучасна рукопису (чорнилом зверху), також фоліація архівна, XX ст. (олівцем унизу), з погрішностями, внаслідок чого розбіжність між ними наращується до 5.

Арк. 160, 186, [242] (форзац) та звороти арк. 8, 37, 63, 110, 122, 146, 160, 186, [242] (форзац) пусті.

Матеріали письма: папір середини XVIII ст. з філігранню *Pro Patria* з буквами АГБ (Афанасія Гончарова бумага, джерела 7, 8) майже на усіх аркушах, згідно з джерелом 7 вироблена у 1749, 1753, 1754; чорнило, фарби.

Зображувальні матеріали: кольоровий графічний малюнок *Іоан Дамаскін* на звороті арк. 9; кольорові фігурно-орнаментальні заставки та ілюміновані ініціали в орнаментальних композиціях (золота, червона /вишнева/ та зелена

фарби) на арк. 1, 10, 38, 64, 82, 111, 123, 147, 161, 187; орнаментальні кінцівки чорнилом на арк. 63, 110 та на зворотах арк. 145, 159; на звороті арк. 8 чорнилом початок малюнку церкви. Заголовки (в'язь) та буквиці (малі ініціали) червоною фарбою. Графічні прикраси на літерах нижніх рядків тексту.

Оправа сучасна рукопису: дошки в шкірі з тисненням, 338×200 мм.

Стан збереження блоку та оправи. Стан блоку незадовільний, біля корінця (особливо у верхній частині) численні сліди намокання рукопису, що призвело до розмиву чорнил та забруднення багатьох аркушів (без втрати змісту). Арк. 1, 2 збереглися частково (втрачено нижні частини та бокові береги, були відреставровані, але обтріпалися заново), арк. 10 не вистачає великої частини нижнього кута (з втратою змісту), арк. 16 не вистачає частини нижнього кута (без втрати змісту), велика частина нижнього кута арк. 30 майже відірвана (тримається на маточці зверзу), на арк. 101 та 104 у нижньому куті втрачено шматок (тримається на одній стороні), на арк. 127 велика жовта пляма; нижні кути сильно забруднені майже по всьому рукопису; численні сліди колишньої реставрації, іноді наклейка закриває кириличну фоліацію (арк. 5, 13, 141, 192, 241) або частину змісту (арк. 13, 14, та зворот арк. 5, 13, 14, 111, 161). Невеликі дірки на арк. 83, 104 та на вертикальному березі з арк. 231 і до кінця рукопису, імовірно від нижньої застібки оправи. Аркуші 221–226 перегорнуті.

Оправа пошкоджена, дошка верхньої кришки розколота вздовж і тримається лише на форзаці; застібки не збереглись, на верхній і нижній кришках залишилися сліди від застібок, вирваних зі шматками шкіри оправи; корінець відходить від блоку, верхня чверть відсутня.

Форзац простий.

Записи XVIII – першої половини XIX ст. на двох форзацах, арк. 1, 4, 6, 7, 9, 38, 67, 68, 69, 209 (затерті), 242 (форзац) та на зворотах арк. 8, 16, 38, 57, 63, 81, 110, 160, 186, 242 (форзац), переважна більшість недатовані, пам'ятні з вказівкою імен авторів записів та їх церковного статусу, інколи з місцем служби. а також фрагменти молитв (зокрема великого славослів'я «Слава во вышнихъ Б/о/гу і на земли миръ челоуѣцѣхъ...» на звороті арк. <8>), чернетки

листів та проби пера (зокрема повтори написів) українською, церковнослов'янською, російською та латиною, чорнилом, різними почерками.

Приклади: на передньому форзаці запис скорописом останньої чверті XVIII ст.: «Города Ахтырки Преображенсткой церкви пономарь Мыхаило Мамченковъ», нижче і на інших аркушах також є записи з його іменем. Ще один запис українською, скорописом другої половини XVIII ст., на пустому арк. <237> є одним з найдавніших у книзі: «Приходской Преображенской церкви священникъ Іяковъ Назаревский тоя же церкви дячекъ Никита Димитрієвъ тоя жъ церкви пономарь Мыхаиль Мамченковъ» (запис закреслений). Над цим написом, котрий нижче повторюється і викривляється, є запис українською почерком першої чверті XIX ст., що засвідчує: ця книга є власністю Володимира («Володимяра») Бойкова і «подарована въ Преображенску церковь...» (без вказівки, про яку церков йдеться). від Серед інших записів імені цієї особи у книзі знаходимо на звороті арк. <8> датований: «Подписаль Владимиръ Бойковъ 1816-го августа 12-го». Скоріше за все, це – особисті записи низового, з невисоким рівнем писемності, церковного служителя з таким ім'ям, котрий з тих чи інших причин заявив про себе як власника книги і, можливо, не «подарував», а повернув її до Преображенської церкви в Охтирці), а запис на арк. <37> тією ж рукою: «Сочиненно Владимиромъ Бойковымъ» був пов'язаною з цією історією його мистифікацією, тому й давній запис XVIII ст. закреслений, а його повтор зашифрований. Разом з тим, останній напис міг бути «грою у слова» або й просто пробою пера, як і багато разів повторене тією ж рукою слово «Конецъ» на різних аркушах і навіть кілька разів на пустому аркуші.

Серед інших, хто «руку приложилъ», «подписаль / подписался» у XVIII – на початку XIX ст., «пономарь Николай Колухинъ» (на арк. <68, 69, 241 та зворотах арк. <16, 81, 110>). На звороті арк. <81> чернетка листа почерком першої чверті XIX ст. : «Милостивая государыня Елена Петровна буду я на васъ вѣчно плакаться что ви меня переманули отътуда <...> сл<уга>

Александр Миц...». Найпізніший напис датований: «Дьячекъ Феодор Даниловъ сынъ выбылъ 1840 вого года декабря дня...» (арк. <241>).

Малюнки читачів XVIII ст.: на звороті арк. 8 чорнилом малюнок церкви (незавершений); на арк. 9 малюнок пером *Іоан Дамаскін* (обведення напросвіт чорнилом – неретельне, з розбіжностями, доповненнями – малюнка у книзі на звороті арк. 9, тоноване, світло-коричнева та світло-жовта фарби).

Місцезнаходження: ХДНБ ім. В. Г. Короленка, фонд документних пам'яток, колекція рукописних книг. Шифр 819162, інв. № а 131830. Інвентаризовано у ХДНБ 03.10.1951 р.

Попередні місця зберігання. Преображенська церква м. Охтирка (з середини – другої половини XVIII ст.). Питання щодо подальших місць зберігання потребує спеціального дослідження. На передньому форзаці зліва у верхньому куті наклейка з проставленим чорнилом номером 602, у правому куті тушшю: «М<атеріальна?>.к<нига?>. 14366».

Джерела

1. Українське книговидання : витоки, розвиток, проблеми / Я. Ісаєвич; відпов. ред. Ю. Ясіновський; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2002.
2. Цалай-Якименко О. Духовні співи давньої України: антол. – Київ: Музична Україна, 2000.
3. Цалай-Якименко О. «Літерні поміти» російських співацьких рукописів XVII століття – різновид київської релятивної нотації / О. Цалай-Якименко // Зап. Наук. т-ва ім. Шевченка. – Львів, 1996. – Т. 232. – С. 41–58.
4. Ясіновський Ю. Візантійська гимнографія і церковна монодія в українській рецепції ранньомодерного часу. – Львів: Поліграфічний центр Вид-ва Львівської політехніки, 2011.

5. Ясиновський Ю. Український нотолінійний Ірмолой як тип гимнографічного збірника: зміст, структура / Ю. Ясиновський // Зап. Наук. т-ва ім. Шевченка. – Львів, 1996. – Т. 226. – С. 41–56.
6. Ясиновський Ю. Українські та білоруські нотолінійні Ірмолої 16–18 століть: кат. та кодикологічно-палеограф. дослідження. Львів: Вид-во Отців Василіян «Місіонер»; Київ : Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича НАН України, 1996. – 622 с. – (Історія української музики. Дослідження; Вип. 2). Опис цієї пам'ятки: с. 423 (за № 866).
7. Клепиков С. А. Филиграни и штемпели на бумаге русского и иностранного производства XVII–XX в. – Москва : Изд-во Всесоюз. кн. палаты, 1959. – 306 с.
8. Мацюк О. Я. Філіграні архівних документів України XVIII–XX ст. / Академія наук України. Археографічна комісія. Інститут української археографії. Головне архівне управління при Кабінеті Міністрів України. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. Відповідальний редактор Ф. П. Шевченко. – Київ: Наукова думка, 1992. – 352 с. – (Серія: «Проблеми едиційної та камеральної археографії: історія, теорія, методика». – Науково-довідкові видання з історії України).

Опис О. Я. Ісаєнко, І. Я. Лосієвського.